

FENOMENUL MIGRAȚIEI LA RUȘII LIPOVENI DIN DOBROGEA ÎN PERIOADA 1945-1989

Rezumat: Populația ruso-lipovenească a reprezentat și după anul 1945 un element de bază în tabloul etnic al provinciei istorice Dobrogea. După sosirea trupelor sovietice, atrași de propaganda sovietică, o parte a rușilor lipoveni din sate precum Jurilovca, Slava Rusă, Slava Cercheză, Sarichioi, Dunavățul de Jos, Chilia Veche au dovedit o puternică tendință de emigrare în U.R.S.S.. În anul 1949, în scopul lichidării „chiaburimii”, considerată clasa exploatatoare de la sate, a început procesul colectivizării forțate care a cuprins și comunitățile ruso-lipovenești din Dobrogea.

Epoca lui Nicolae Ceaușescu s-a caracterizat printr-un regim restrictiv asupra minorităților, care erau denumite prin sintagma „naționalități conlocuitoare”, politica statului comunist fiind una de asimilare a minorităților, îndeosebi a celor mai puțin semnificative numeric.

Cuvinte cheie: etnii, minorități, ruși lipoveni, Dobrogea, comunism

Cel de-Al Doilea Război Mondial a adus modificări importante în viața etniilor dobrogene, deși Dobrogea a fost mai puțin afectată de acțiunile militare. Ocupația militară sovietică, instaurată după 23 august 1944, produsă rapid și cu forțe mult mai mari decât în celelalte zone ale țării, propaganda oficială, dar și subversivă, au marcat puternic starea de spirit a populației.

Deși Convenția de Armistițiu a fost semnată la 12 septembrie 1944, trecerea și instalarea trupelor sovietice în provincie a avut loc încă din luna august, acest lucru însemnând confiscarea diferitelor bunuri ale populației, ocuparea unor puncte strategice, precum și instituirea unui riguros control sovietic asupra tuturor compartimentelor administrației locale, vieții economice și social-politice a zonei.¹

După sosirea trupelor sovietice, o parte a rușilor lipoveni au dovedit o puternică tendință de emigrare în U.R.S.S. Astfel, atrași de propaganda sovietică,

* Dr., Șef birou, Muzeul de Artă Populară Constanța, E-mail: ceraseladobrinescu@gmail.com.

¹ Marian Cojoc, *Evoluția Dobrogei între anii 1944-1964. Principalele aspecte din economie și societate*, Editura Universității din București, București, 2001, p. 30.

dar și sub pretextul de a se sustrage de la concentrare, cetățeni de origine etnică rusă, din unele localități dobrogene, au hotărât să emigreze, nu înainte de a-și înstrăina bunurile, pe care le deținuseră până în momentul plecării din țară.²

Așa cum se arată într-un *Plan de informațiuni al Poliției, privind populația ruso-lipovenească de pe raza județului Tulcea*, în scurt timp, „emigrarea devine o psihoză generală și sub stăpânirea ei, populația din satele Jurilofca, Slava Rusă, Slava Cercheză, Sarichioi, Dunavățul de Jos, Chilia Veche, se înscrie din toamna anului 1944, până în primăvara anului 1945, pentru a emigra în U.R.S.S.”.³

Conform documentelor, până la sfârșitul anului 1947, 991 de familii, însumând 3835 de persoane, reușiseră să plece în Uniunea Sovietică, în timp ce alte 650 de familii se aflau pe listele de așteptare.⁴

În ultimele luni ale anului 1944, Comandamentul Militar Sovietic din București a desfășurat acțiuni de propagandă asupra locuitorilor de origine slavă care trăiau în România. Astfel, făcându-se apel la „sentimentele naționale”, aceștia erau îndemnați să se transfere în Uniunea Sovietică. Faptul nu a rămas fără urmări printre rușii lipoveni din Dobrogea, astfel încât, unii dintre ei au dat curs acestei invitații, alegând să plece în Rusia, nu înainte de a-și înstrăina bunurile pe care le agonisiseră.

Majoritatea lipovenilor stabiliți în Delta Dunării sau în județul Constanța au refuzat să plece, însă o parte a acestora au întreținut o susținută propagandă pe tema „unirii” Dobrogei cu U.R.S.S.⁵ În acest sens, un grup de lipoveni „ar fi înaintat o cerere Mareșalului Tolbuhin, solicitând anexarea Dobrogei de Nord la Uniunea Sovietică”.⁶

Într-un document al Inspectoratului Regional de Poliție Constanța, păstrat în arhiva C.N.S.A.S., se menționează că această minoritate „nu a constituit o problemă pentru Poliția de Siguranță de Stat” până când armata sovietică a pătruns pe teritoriul românesc iar „afinitățile datorate originii comune” s-au făcut simțite.

Semnarea Convenției de Armistițiu a atras după sine obligația locuitorilor Dobrogei de a furniza alimente și animale către armată, dar acest lucru nu a avut ecou în rândurile rușilor lipoveni, care au adoptat o atitudine diferită față de cea a

² Constantin Cheramidoglu, *Minoritățile etnice dobrogene în contextul politic internațional din anii 1945-1948*, în „Analele Dobrogei”, serie nouă, an VI, nr.1, Constanța, 2000, p. 327.

³ Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (în continuare A.C.N.S.A.S.), Fond Documentar București, dosar nr. 19645/1945, f. 115.

⁴ Dumitru Șandru, *Mișcări de populație în România (1940-1948)*, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 275.

⁵ *Ibidem*, p. 270.

⁶ A.C.N.S.A.S., Fond Documentar București, dosar nr.15285/ 1934-1945, f.148.

celorlalți locuitori ai Dobrogei, refuzând să predea bunurile solicitate, în această situație fiind sate întregi, precum Jurilovca și Slava Rusă.⁷

Populația ruso-lipovenească a reprezentat și după anul 1945 un element de bază în tabloul etnic al provinciei istorice Dobrogea. Recensămintele realizate în această perioadă sunt importante, deoarece ilustrează procentual situația etnicilor ruși, în cadrul mozaicului care compunea populația dobrogeană. Astfel, la 28 mai 1945, în județul Tulcea existau 43.074 de ruși lipoveni, în condițiile în care întreaga populație a județului era de 204.196 de locuitori, iar celelalte etnii totalizau 8.636 de locuitori. Datele prezentate dovedesc că pentru județul Tulcea, populația lipovenească reprezenta un important procent, superior celorlalți minoritari.

Pentru județul Constanța, la 2 iulie 1946, se constată o altă ierarhie, în sensul că românii majoritari însumau un număr de 236.248 de locuitori, iar din totalul de 31.178 de etnici, majoritatea era dată de turci și tătari.⁸ Analizând aceste date, reiese că rușii lipoveni erau mai numeroși în județul Tulcea, aceasta fiind o realitate care persistă și în zilele noastre.

Paralel cu emigrarea la cerere în Uniunea Sovietică, a avut loc și un proces invers, de revenire a unor ruși lipoveni în localitățile dobrogene, pe care le părăsiseră în perioada 1944-1945, fie din cauza „persecuțiilor armatelor trecătoare”, fie pentru că fuseseră „ridicați” de armata sovietică. În legătură cu aceste cereri de repatriere, elocvent este Fondul Documentar „Moscova” (Problema „Consulare-Repatrieri Lipoveni”), aflat în arhiva M.A.E.

Toate aceste cereri datează din perioada 1946-1947, iar cei care le-au întocmit își exprimau în mod clar dorința de a reveni în spațiul românesc. În acest sens, dăm spre exemplificare un fragment din cererea adresată ambasadorului român la Moscova de către numitul Macar A. Feodot, din Năvodari, care la data de 2 septembrie 1946 se afla în Uniunea Sovietică, de unde scria: „Eu, subsemnatul Macar A. Feodot, născut în anul 1907 [în] comuna Năvodari, județul Constanța, fiind ridicat de armata sovietică, în anul 1945, cu familia, vă rog anticipat a-mi admite repatrierea mea în țară, împreună cu familia...”⁹

Aceste documente sunt însemnate pentru studiul istoriei rușilor lipoveni, deoarece ele conțin evidența celor care solicitau repatrierea în localitățile dobrogene, dar și pentru mesajul transmis. Astfel, în multe dintre acestea se regăsesc fraze precum „vreau sa mă întorc în România, patria-mumă”, „vă rugăm

⁷ *Ibidem*, dosar nr.19645, ff. 123-124.

⁸ Marian Cojoc, *Despre unele minorități din Dobrogea, 1944-1948. Ruso-lipovenii*, în „Arhivele Totalitarismului”, VI, nr. 2-3, 1998, p. 27.

⁹ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (în continuare A.M.A.E.), Fond Moscova (Problema „Consulare”. Repatrieri lipoveni A-P), ff. [nn.].

pe dumneavoastră, domnule Ambasador, să ne înapoiați în țara noastră, România, unde ne-am născut și crescut“, „vreau să mă înapoiez în locul meu de naștere“, „cer repatrierea mea în Patrie“, din aceste formulări reieșind în mod clar atașamentul pentru locurile dobrogene, pe care le părăsiseră fără voia lor.¹⁰

Venirea la putere a comuniștilor, în anul 1945, a marcat începutul unei noi etape în societatea românească, iar măsurile luate ulterior i-au afectat în egală măsură pe toți locuitorii țării, indiferent de etnie. În ceea ce privește structurile organizatorice, rușii lipoveni, deși numeroși comparativ cu alte etnii (mai ales în județul Tulcea), nu și-au întemeiat organizații proprii pe structură etnică, așa cum au procedat alte etnii (evreii, armenii, grecii, turco-tătarii), ci s-au integrat în noile formațiuni politice ale societății românești, cu precădere în Partidul Comunist Român sau Frontul Plugarilor, fiind convinși că astfel vor reuși să-și apere mai bine interesele. Totodată, s-au implicat într-o serie de acțiuni ale minorităților, mai ales după instaurarea guvernului dr. Petru Groza, făcându-și simțită prezența în majoritatea structurilor comuniste sau social democrate, care au luat naștere în perioada 1945-1946.

Astfel, la 2 octombrie, la Tulcea, a fost ales Comitetul Județean al Frontului Unic Muncitoresc, în cadrul căruia comuniștii au fost reprezentați de trei ruși lipoveni: Alempie Furtunov, Sarița Nichita și Parsicov Emilian. Tot la Tulcea, dar pe 14 octombrie, lipovenii i-au trimis ca delegați, pentru alegerea Comitetului de Front Unic Muncitoresc în Sindicatul Port și Transporturi Tulcea, pe Orlov Mihail, Eumenov Filip și Lilipatov Ivan. Alți ruși lipoveni, Avram Filicenco și Dionisie Pricop, din partea Partidului Comunist Român, alături de Gheorghe Naumov și Vorobiov Tudose, din partea Partidului Social Democrat, au participat în ziua de 19 iunie 1946, la Tulcea, la procesul de constituire al Comitetului Județean Electoral și a Comisiilor de Lucru, în vederea alegerilor din noiembrie 1946.¹¹

La 16 iulie 1945 a fost impus sistemul cotelor, constând în obligativitatea țăranilor de a preda către stat o parte însemnată din produsele agricole obținute în propria gospodărie (grâu, orz, porumb, mazăre, fasole, semințe oleaginoase). Agravat în perioada următoare, acest sistem a reprezentat o formă de depozitare a țăranimii de roadele muncii sale și a dus la ruinarea multor gospodării.¹²

În anul 1949, în scopul lichidării „chiaburimii“, considerată clasa exploatatoare de la sate, a început procesul colectivizării forțate, Dobrogea fiind prima regiune colectivizată a țării. „Transformarea socialistă a satului“ a parcurs o nouă etapă la 1 august 1949, când, prin Decretul 319, a fost inițiată organizarea

¹⁰ Ibidem

¹¹ Marian Cojoc, *Evoluția Dobrogei...*, pp. 176, 180, 192.

¹² *Ibidem*, p. 126.

gospodăriilor colective, așa-numitele GAC-uri, înființate după modelul colhozurilor sovietice. În aceste gospodării au intrat țăranii săraci sau mijlocași, care s-au „întovărășit”, devenind „colectiviști”. De altfel, în statutul model al GAC-urilor s-a precizat clar scopul înființării acestor gospodării: acela de a asigura victoria asupra chiaburilor, care erau considerați dușmanii celor ce muncesc. Paralel cu GAC-urile, având ca exemplu sovhozurile sovietice, au luat naștere Gospodăriile Agricole de Stat (GAS).¹³

Colectivizarea s-a realizat printr-un puternic suport propagandistic, fiind declanșată în numele țăranilor săraci, promițând prin toate canalele oficiale un trai îmbelșugat. Propaganda în favoarea colectivizării se sprijinea pe o imagistică abundentă, menită să demonstreze țăranului ezitant cât de mari i-ar fi fost avantajele dacă s-ar fi înscris în Gospodăria Agricolă Colectivă.¹⁴

Ritmul alert în care s-a derulat colectivizarea a făcut ca la 30 martie 1959, când a fost emis Decretul 115, Dobrogea să fie menționată ca fiind „pe deplin colectivizată”. Ca o consecință a acestui proces, în toate comunele regiunii, implicit în cele locuite de ruși lipoveni, au fost înființate GAC-uri, multe dintre ele având nume cu rezonanțe sovietice: „Drumul lui Lenin” (Sarichioi), „7 Noiembrie” (Tulcea), „Partizanul Roșu” (Dunavăț), „Ceapaev” și „Octombrie Roșu” (Slava Cercheză), „Pavel Tcacenco” (Carcaliu), „Scânteia” (Mahmudia), „Iosif Rangheț” (Măcin).¹⁵

Sistemul colectivist din agricultură și presiunea cotelor obligatorii au atras nemulțumirile țăranilor, atât români, cât și din rândul minorităților. Un caz semnalat de autorități a avut loc la Slava Rusă, în anul 1950, când chiaburul Serghei Vasile a adunat în curtea sa un număr de 12 ruși lipoveni, care au făcut o „conestație comună” împotriva acestor abuzuri.¹⁶

La fel de nemulțumiți erau și pescarii lipoveni din Deltă, care trebuiau să dea statului o cotă ce varia între 30 și 50 %, la care se adăuga obligativitatea executării lucrărilor de întreținere a gârlilor.¹⁷ Cotele obligatorii la produsele

¹³ Idem, *Dobrogea de la reforma agrară la colectivizarea forțată (1945-1957)*, Editura Muntenia & Leda, Constanța, 2001, pp. 29-45, 53-59.

¹⁴ Claudiu Degeratu, Octavian Roske, *Colectivizarea agriculturii. Modelul sovietic: drumul belșugului*, în „Arhivele Totalitarismului”, II, nr. 3, 1994, pp. 54-57.

¹⁵ Marian Cojoc, *Dobrogea de la reforma agrară...*, pp. 43, 258-270.

¹⁶ *Ibidem*, p. 85.

¹⁷ Valentin Ciorbea, *Evoluția Dobrogei între 1918-1944. Contribuții la cunoașterea problemelor geopolitice, economice, politice, demografice, sociale și ale vieții politice și militare*, Editura Ex Ponto, Constanța, 2008, p. 213.

agricole, vegetale și lapte, au fost desființate la 27 ianuarie 1957, dar sărăcia și lipsa celor mai elementare mijloace de subzistență au persistat în rândurile maselor.¹⁸

Epoca lui Nicolae Ceaușescu s-a caracterizat printr-un regim restrictiv asupra minorităților, care erau denumite prin sintagma „naționalități conlocuitoare”. În ciuda propagandei oficiale, politica statului comunist a fost una de asimilare a etniilor, îndeosebi a celor mai puțin semnificative numeric.¹⁹

În viziunea lui Nicolae Ceaușescu, minoritățile alcătuiau împreună cu majoritatea românească „marea familie a României socialiste”, în care oamenii muncii, indiferent de naționalitate, luptau pentru construirea socialismului și pentru „înflorirea” patriei lor comune.²⁰

De-a lungul timpului, în activitatea, viața și aspectele morfologice ale localităților aflate în imediata apropiere a orașelor au intervenit schimbări, care au dus la îmbunătățirea condițiilor de trai și la dezvoltarea așezării, care a evoluat, ajungând la rândul său oraș. Trecerea s-a făcut treptat, realizându-se o evoluție a vetrei inițiale către genul de organizare urbană, acest lucru însemnând o modificare a vieții sociale, precum și apariția unor noi meserii.²¹ Un exemplu în acest sens este Năvodari, care a evoluat de la statutul de sat, ai cărui locuitori se ocupau cu pescuitul și agricultura, la cel de oraș industrial.

Fenomenul migrației de la sat spre oraș sau chiar în afara țării, în căutarea unui loc de muncă, generalizat pe plan național, s-a făcut simțit și în rândurile rușilor lipoveni, la această situație adăugându-se nivelul scăzut al natalității, precum și accentuarea îmbătrânirii demografice. În anii de după 1989, în sânul comunităților locuite de ruși lipoveni s-au produs o serie de transformări, multe dintre ele datorate evenimentelor istorice ale perioadei comuniste.

¹⁸ Marian Cojoc, *Dobrogea de la reforma agrară...*, p. 92.

¹⁹ Alexandr Varona, *Statul român și minoritățile etnice și religioase: aspecte istorice și politico-juridice*, în „Zorile”, nr. 5 (188), 2008, p. 8.

²⁰ Mioara Anton, *Constituirea națiunii socialiste. Integrarea sau asimilarea minorităților?*, în Florin Anghel, Mioara Anton (coord.), *Vecinătăți și ziduri. Români și ruși (secolele XVI-XXI)*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2013, p. 320.

²¹ Atena Herbst-Rădoi, *Aspecte geografice ale mișcării migratorii a populației satelor din Dobrogea*, în „Lucrările Simpozionului de Geografie a Satului”, București, septembrie, 1967, extras, p.135.

ABOUT THE RUSSIAN LIPOVANS FROM DOBROGEA IN THE PERIOD 1945-1989

Abstract: The Russian-Lipovan population represented a basic element in the ethnic picture of the historical province of Dobrogea even after 1945.

After the arrival of Soviet troops, some of the Lipovan Russians who were attracted by the Soviet propaganda, from villages such as Jurilovca, Russian Slava, Slava Cercheza, Sarichioi, Dunavățu de Jos, Old Chilia, showed a strong tendency to emigrate to the U.S.S.R

In 1949, in order to get rid of the „gentry/nobility“, considered the exploiting class in the villages, the process of forced collectivization began, which also included the Russian-Lipovan communities from Dobrogea.

Nicolae Ceausescu's era was characterized by a restrictive regime over minorities, which were referred to with the phrase „cohabiting nationalities“, the policy of the communist state being one of assimilation of all ethnic groups, especially of those the least numerically significant.

Keywords: minorities, Lipovan Russians, Dobrogea, communism